

Машғулияти 1.

Мавзӯи 1.

"Забони адоват":
шаклҳо, аломатҳо, таснифот
ва мафҳумҳои асосӣ

Зермавзӯъ

- "Забони адоват" чист, ҳадафи он, шаклҳои мавҷуда
- Аломатҳои "забони адоват". Барои чӣ "забони адоват" барои шабақаҳои иҷтимоӣ "муфид" аст ва он метавонад ба чӣ оварда расонад
- Гуруҳбандии "забони адоват": "нарма", "миёна", "саҳт" ва дигар асосҳои имконпазир

Ҳамгирии фанҳо

"Забони муосири қирғизӣ", "Забони муосири русӣ", "Забони муосири қазоқӣ", "Забони муосири тоҷик", "Забони муосири ўзбек", "Услуб ва фарҳанги нутқи забони модарӣ", "Асосҳои рӯзноманигорӣ", "ахлоқи рӯзноманигор», «Этикаи расона», «Асосҳои тафаккури интиқодӣ », «Саводи расонаӣ ва иттилоотӣ».

Ҳадафҳои машғулият

Когнитивӣ:

- донишҷӯён метавонанд мафҳуми "забони адоват" -ро муайян кунанд;
- донишҷӯён метавонанд ҳадафи "забони адоват", нишонаҳои онро муайян кунанд, ки чаро он барои истифода дар шабақаҳои иҷтимоӣ, муоширати онлайн "муфид" аст.

Иҷтимоӣ-эмотсионалӣ:

- донишҷӯён метавонанд таъсири "забони адоват" -ро ба ҳаёти худ муайян кунанд;
- донишҷӯён метавонанд тавзеҳ диҳанд, ки ба "забони адоват" "нарма", "миёна" ва "саҳт" чиҳод дохил мешаванд.

Рафторӣ:

- донишҷӯён метавонанд мавқеъ ва ангезаи худро барои истифода накардани луғати "забони адоват" шарҳ диҳанд;
- донишҷӯён метавонанд тасмими худро аз пешгирии "забони адоват" пешгирӣ кард дар муошират пешниҳод кунанд;
- донишҷӯён метавонанд роҳҳои, таҳаммулпазирӣ, луғати солим, пешгирӣ аз тарғиби "забони адоват"-ро пешниҳод кунанд.

Вақти гузаронидани машғулият	1 соату 20 дақиқа
Усулҳои гузронидан	Муҳокима, лексияи хурд, саволҳои кушод ва пӯшида, кор бо манбаъҳои иттилоот, кортҳо, муаррифии слайдҳо.
Усулҳои арзёбӣ	Варақаи худбаҳодихӣ, корҳои ҷустуҷӯӣ-иттилоотӣ
Мафҳумҳои асосӣ	"Забони адоват", холивар, троллинг, ботҳо, флуд, флейм, табъиз, таҳаммулнопазирӣ, стереотип, наҷодпарастӣ, ксенофобия, гомофобия, чинсӣ, коммуникатсия, астротерфинг.
Сарчашмаҳои зарурӣ	Ҳадафҳои машғулият, ки дар муаррифӣ (слайд) ҷоп шудаанд ё дар флипчарт, видеопроектор, компютер, қоғази ранга, қайчӣ, маркер, тахта, скотч навишта шудаанд.

Нақшаи машғулият

1. ИБТИДО

МАШҚИ "ШАҲПАРАКҲО": ҶАМЪОВАРИИ ИНТИЗОРИҲО АЗ МАШҒУЛИЯТ

Маводи зарурӣ: шаҳпаракҳое бо шакл ва рангҳои мухталиф, ки аз коғази ранга бурида шудаанд.

Усули гузаронидан.

Бояд ба ҳамаи донишҷӯён (иштирокчиён) 1 машғулияти шаҳпарак тақсим карда, савол дода шавад: "Оё шумо медонед, рамзи шаҳпаракҳо чӣ маъно дорад?". Пас аз чанд интиҳоб ё ҷавоби дуруст надоштан, омӯзгор бояд фаҳмонад, ки ҳар сол 1-уми март дар Рӯзи байналмилалӣ зидди табъиз мардум аз тамоми гӯшаҳои ҷаҳон таҳти шиори "Кушоед ва дасти кӯмак дароз кунед" муттаҳид шуда, гуногунрангиро ҷашн мегиранд ва ҳама шакли табъизро рад мекунанд.

Рамзи табъизи сифр тасвири шапарак аст, ки ба таври васеъ ҳамчун рамзи тағйирот шинохта шудааст.

Пас аз он, ки омӯзгор ба донишҷӯён 1-тоӣ шаҳпарак медиҳад, кӯтоҳак нақл мекунад, ки акси он чӣ маъно дорад. Бояд онҳоро бо мавзӯи машғулият шинос кард ва ба шаҳпарак навиштани то се саволи муайнро, ки ҷавоби онҳоро дар рафти ҳамин машғулият доистан мехоҳанд, идома дод. Ба донишҷӯён бояд якчанд дақиқа вақт диҳед, то андеша кунанд ва саволҳоро бинависанд.

Сипас, ҳама даъват карда мешаванд, ки ба назди флипчарт омада, саволҳои худро бихонанд ва шаҳпаракро ба ҷойи дилхоҳи флипчарт часпонанд.

МАШҚИ "ТАҶРИБАИ ШАХСӢ"

Усули гузаронидан.

Омӯзгор аз донишҷӯён хоҳиш мекунад, ки як ҳолатро аз ҳаёти худ ё зиндагии наздикони худ ба ёд оранд ва нависанд, ки онро намунаи вохӯрӣ бо "забони адоват", табъиз, барангехтани кинаву адоват ҳангоми муошират дар Интернет, вақте ки онҳо ошкор шуданд ба троллинг, флуду, флейм ё холивар ё чизи ба ин монанд буданд, дидан мумкин аст. Хониш танҳо дар сурате ихтиёрӣ аст, ки агар донишҷӯ мехоҳад таҷрибаи худро ба гурӯҳ нақл кунад.

САВОЛҲО БАРОИ МУҲОКИМА:

- Таърифи худро ба калимаҳои «троллинг», «флуд», «флейм», «холивар» пешниҳод кунед.
- Оё вазъиятеро, ки шумо тасвир кардед, ҳамчун мисоли истифодаи "забони адоват", "забони нафрат", "забони табъиз" ном бурда метавонед?
- Шумо чӣ гуна мефаҳмед, ки "забони адоват", "забони нафрат" чӣ аст?
- "Забони адоват" ба кӣ "фоидаовар" аст ва он ба чӣ оварда мерасонад?
- Истифода кардани "забони адоват" чӣ хатар дорад?
- Шумо чӣ андеша доред, имрӯз дар

аксари ҳолатҳо "забони адоват" дар Интернет чӣ гуна қабул карда мешавад?

- Оё шумо фикр мекунад, ки истифодаи "забони адоват" дидаву дониста буда метавонад? Чаро? Асоснок кунед.
- Оё дар байни шумо касоне ҳастанд, ки ҳеҷ чизро ба хотир оварда / навишта наметавонанд? Шумо чӣ фикр доред, барои чӣ ин тавр аст?

Тавсияҳо барои омӯзгор.

Баъд аз муҳокимаи ҳар як изҳорот, омӯзгор бояд слайдро бо таърифи истилоҳ / фаҳмиши мушаххас нишон диҳад, яъне ҷавоби дурустро бояд гуфт. Дар машғулияти аввали курси "Забони адоват", заминаи назариявиро хуб аз худ карда, донишҷӯён маълумоти панҷ мавзӯи ояндаи курсро ба осонӣ дарк мекунад. Он инчунин ба донишҷӯён кӯмак мекунад, ки чӣ гуна дуруст баён кардани ҳар гуна изҳоротро омӯзанд.

2. КОР БО ИТТИЛОТ

Имрӯз шабакаҳои иҷтимоӣ дар паҳн кардани "забони адоват" нақши муҳим до-ранд.

МАШҚИ "БОЯД ВА НАБОЯД"

Маводи зарурӣ: омӯзиши кейси соли 2018 дар шабакаи иҷтимоии Facebook барангехтани нафрат нисбат ба мусалмонони Роҳинча, ки баъдан боиси ихроҷи мусалмонони Роҳинча аз Мян-мар (Бирма) гардид.

Манбаъҳо дар бораи кейс: вебгоҳи расмии СММ, вебгоҳи Би-Би-Си, бло-ги habr.com:

- Муфаттишони СММ Фейсбукро ба барангехтани нафрат нисбат ба Роҳинча айбдор мекунанд. - URL: <https://news.un.org/ru/story/2018/03/1326172>;
- Шабакаи иҷтимоӣ натавонист па-ёмҳои нафратангезро аз забони бирманӣ зуд тоза кунад. - URL: <https://www.bbc.com/russian/features-45499424> ;
- Ин интернетест, ки мо мехоҳем: чӣ гуна расонаи иҷтимоӣ ба силоҳи марговар табдил ёфтааст. - URL: <https://habr.com/ru/company/ruvds/blog/473806>.

Усули гузаронидан.

Омӯзгор донишҷӯёнро барои шиносӣ бо қазияи соли 2018 даъват мекунад. Дар он нақл карда мешавад, ки чӣ гуна шабакаи иҷтимоии "Фейсбук" барои барангехтани нафрати мусулмонони Роҳинча истифода шудааст.

САВОЛҲО БАРОИ МУҲОКИМА:

- Ба фикри шумо, чаро яке аз шаба-каҳои маъруфи иҷтимоӣ фавран на-фаҳмид, ки он барои барангехтани адоват истифода мешавад?
- Оё вазъро арзёбӣ кардан душвор буд?
- Оё вазъро бешубҳа тавсиф кардан мумкин аст?
- Шумо кадом суҳанонро "забони адоват" мешуморед?
- Шумо нисбати "забони адоват" чӣ эҳсос мекунад?
- Ҳангоми истифодаи "забони адоват" кӣ бурд мекунад, кӣ мағлуб мешавад?
- Хатарҳои "забони адоват" дар муо-ширати шахсӣ, муоширати онлайн, муоширати фарҳангӣ кадомҳоянд?
- Ҳар яки мо барои аз байн бурдани "забони адоват" аз фазои коммуни-катсионӣ, ки Интернет аст, чӣ кор карда метавонем?
- Ҳар яки мо ҳангоми кор бо итти-лоот дар Интернет, дар шабакаҳои иҷтимоӣ чиро бояд дар хотир до-шта бошем?

Тавсияҳо барои омӯзгор.

Бояд ба он диққат диҳем, ки барои рафъи "забони адоват" барои ҳар як кишвар қонунгузорию зидди таъбиз муҳим аст. Сарқонунҳои кишварҳои Осиеи Марказӣ меъёрҳои манъи таъбизро дар бар мегиранд, аммо онҳо ин мафҳумро фаҳмо шарҳ намедиханд, қонунгузорию мукаммали зидди таъбиз вучуд надорад ва дар баробари он, таърифҳои таъбиз ва намудҳои он, ки ба стандартҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ мебошанд, барои механизмҳои муҳофизатӣ пешбинӣ нашудаанд. Муҳим он аст, ки ҳар як кишвар қонунгузорию зидди таъбизро дошта бошад, он метавонад аз як қатор қоидаҳо иборат бошад, ба монанди:

- моддаҳои алоҳидаи сарқонун;
- санадҳои байналмилалиро имзо ва тасдиқ намудан;
- қонунҳои интихобшудаи зидди таъбиз;
- иловаҳо ба қонунҳо, ҳуҷҷатҳо ва кодексҳои мавҷуда бо зикри номгӯи хусусиятҳои ҳифзшуда.

Дидани таҷрибаи Аврупо ҷолиб аст. Шарҳи ӯҳдадорихо дар ин соҳа дар давлатҳои гуногуни аъзои Иттиҳоди Аврупо ба таври назаррас фарқ мекунад: намудҳои алоҳидаи сухан, ки дар як кишвар ҷиноят ҳисобида мешаванд, бо озодии баён дар кишвари дигар ҳифзшуда ҳисобида мешаванд. Мавқеи САҲА дар масъалаи "забони адоват" та-

фовути афкорро дар байни кишварҳои ширкаткунанда инъикос мекунад. Дар қарори Шӯрои вазирони САҲА № 10/05 «зарурати муқовимати пайваста ва бечунучаро ба амалҳо ва изҳори бадбинӣ, алалхусус дар суханронии сиёсӣ» -ро таъкид мекунад, аммо дар айни замон, аҳамияти нигоҳ доштани тавозун байни риояи ҳуқуқ ба озодии баён ва вазифаи мубориза бо таъбиз эътироф карда мешавад.

Таҷрибаи Ҳоланд ҷолиби диққат аст. Дар Ҳоланд қонунгузорию қатъии зидди таъбиз қабул карда шудааст ва дар 95% ҳолатҳо, нишони оддии ғайриқонунии мавод ба муаллифон ё соҳибони вебгоҳҳо барои аз байн бурдани онҳо кофӣ буд. Ҳамааш аз посух ба "забони адоват" -и яке аз бунёдҳои ҷамъиятии маҳаллӣ оғоз ёфт. Бунёди "Мажента" тавассути Раёсати шикоятҳои таъбизии онлайнӣ худ муваффақ шудааст, ки беш аз ҳазор шаклҳои "забони адоват"-ро аз Интернет хориҷ кунад. Ин ба воситаи фиристодани дархостҳо барои нест кардани муҳтавои забони адоват ба муаллифон ё соҳибони вебгоҳ анҷом дода шуд.

Намунаи дигари таҷрибаи пешқадамро Норвегия нишон медиҳад. Ҳукумати Норвегия Нақшаи ҷорабиниҳоро оид ба мубориза бо "забони адоват" дар солҳои 2016-2020 қабул кард. Дар доираи муносибати байниидоравӣ, таҳти роҳбарии Вазорати идоракунии

маҳаллӣ ва модернизатсия, барномаҳои таълимӣ таҳия карда мешаванд, ки ба муқобили шаклҳои гуногуни таъбиз равона карда шудаанд; маблағгузорӣ барои рушди фарҳанги таҳаммулпазирӣ ва ризоият назорат карда мешавад ва ҳолатҳои таъбиз дар Интернет ва дар ҳаёти ҳаррӯза назорат ва таҳқиқ карда мешаванд. Дар Нақшаи амалиёт таъкид шудааст, ки "мактабҳо ва донишгоҳҳо нақши ҳалкунанда доранд, то донишҷӯён эҳтиром ва эътироф кардани гуногунрангиро омӯзанд ва дар "ҷомеаи овозҳои норозӣ" зиндагӣ кунанд. Ин бо таълим дар бораи демократия ва ҳуқуқи инсон, ки яке аз ҳадафҳои таҳсил дар Норвегия аст ва дар айни замон қисми барномаи таълимии таҳсилоти ибтидоӣ мебошад, зич алоқаманд аст".

Барои муқовимат бо "забони адоват" дар кишварҳои минтақаи мо, паҳн намудани маълумоти васеъ дар соҳаи саводи расонаӣ ва иттилоотӣ (СРИ) дар байни аҳоли, хусусан дар байни наврасон ва ҷавонон муҳим аст. Инкишофи саводи расонаӣ ва иттилоотӣ яке аз роҳҳои асосии ба ҷавонон омӯзонидани тафаккури интиқодӣ мебошад. Ва ин ба дарки ҳамачонибаи иттилоот, қобилияти фарқ кардани иттилооти қалбакӣ, дуруғ, дур аз ҳақиқат ва далелҳо ва қобилияти дода нашудан ба таъсири «забони адоват» мусоидат мекунад. "Забони адоват" хатари зиёд дорад. Дар бораи онҳо доништан ва ба онҳо муқобилат кардан муҳим аст. Пеш аз ҳама, бояд қайд кард, ки «забони адоват», ки ба соҳаи ҷамъиятӣ ворид шудааст, душмани воқеиро намечӯяд - вай онро фаъолона ихтироъ мекунад, дар муҳити иҷтимоӣ онро меофарад. Боз як хавфи «забони адоват» бо он алоқаманд аст, ки дар шароити ҷаҳонишавии ҷомеаи муосир меъёрҳои

арзёбии объективии он норавшананд: "ҳодисаҳои экстремизм ё таъбиз аксар вақт аз ҷониби шуури ҳаррӯза ҳамчун кӯшиши "ҳимояи истиқлолият", "ҳифзи шаъну шарафи миллӣ", "таҳқими анъанаҳо" ва ғайра арзёбӣ карда мешаванд. Бояд хусусияти манипулятивии «забони адоват» -ро ёдовар кард, ки бо ёрии он «ниятҳои ҳақиқиро пинҳон кардан ва якеро чун дигаре гузаштан хеле осон аст. Аммо ин диққати мавзӯҳои зерини курси "забони адоват" хоҳад буд.

3. АМАЛ НАМО

Маводи зарурӣ: кортҳои ранга, скотч, маркерҳо.

МАШҚИ "ШИКАСТАНИ СТЕРЕОТИПҲО ВА ДАРЁФИ РОҲҲОИ МУҚОВИМАТ БО "ЗАБОНИ АДОВАТ"

Усули гузаронидан.

Омӯзгор донишҷӯёнро ба муттаҳидшавӣ дар гурӯҳҳои хурди иборат аз 3-4 нафар даъват менамояд. Сипас кортҳоро бо изҳорот тақсим мекунад. Вазифаи донишҷӯён аз он иборат аст, ки дар кортҳо изҳоротро дар "забони адоват" пайдо кунанд ва агар имконпазир бошад, онҳоро бо иборати дигар "забони ризоият" истифода кунанд. Сипас ба гурӯҳи умумӣ пешниҳод намоянд, муҳокима кунанд ва хулоса бароранд.

Тавсияҳо барои омӯзгор. Варианти якум. Омӯзгор метавонад изҳоротро аз скриншотҳо/аксҳои постҳо, ки нашр мешаванд, истифода барад:

- дар вебгоҳи Би-Би-Си: <https://www.bbc.com/russian/features-45499424>;
- дар вебгоҳи расмии СММ: <https://news.un.org/ru/story/2018/03/1326172>;
- дар блог: <https://habr.com/ru/company/ruvds/blog/473806/>,

Дар ин вебгоҳҳо мавод дар бораи ба-рангехтани нафрати шабакаи иҷтимо-

ии "Фейсбук" нисбат ба мусалмонони Роҳинҷа дар Мянмар (Бирма) ҷой дода шудааст.

Варианти дуҷум. Омӯзгор донишҷӯёнро дар гурӯҳҳои хурд муттаҳид намуда, онҳоро даъват мекунад, ки дар бораи саволи «Нишонаҳои забони адоват кадомҳоянд?» фикр кунанд, натиҷаҳои муҳокимаро дар флипчарт нависанд, ба гурӯҳи умумӣ пешниҳод намоянд ва хулоса бароранд.

АЛОМАТҲОИ "ЗАБОНИ АДОВАТ":

- Тақсимот ба "мо" ва "онҳо", "худ" ва "бегона".
- Дастгирии дараҷаи нобоварӣ ва хусумати байни гурӯҳҳои аҳоли, эҷоди монеаҳо барои муттаҳид сохтани мардум дар атрофи арзишҳои умуминсонӣ.
- Гурӯҳи этники ё иҷтимоӣ, тамоми кишвар якбора "бад" эълон карда мешавад.
- Муқоиса кардани "мо зидди онҳоем".
- Мавҷуд будани қалбаки, маълумоти бардурӯғ.
- Мавҷудияти таъбиз, таъбиди инсонӣ.
- Мавҷудияти луғатҳои таъбизомез.
- Мавҷудияти даъватҳо (возеҳ, номуайян) ба амал алайҳи гурӯҳи муайяни иҷтимоӣ/миллӣ/динӣ/шахсонии дигар.

- Ҳаракат (Манипулятсия).
- Набудани тафаккури интиқодӣ.
- Набудани саводи иттилоотӣ ва расонаӣ.

фароҳам меорад, ки ба ҷавонон дар шинохтан ва мубориза бо он нафрат дар Интернетро таҳрик медиҳанд.

Тавсияҳо барои омӯзгор.

Ба донишҷӯён намунаҳои ташаббусҳои гуногуни ҷавонро пешниҳод кардан муҳим аст, ки ба паст кардани сатҳи истифодаи "забони адоват" дар байни ҷавонон нигаронида шудаанд. Таҷрибаи ҳаракати "Нест бод забони нафрат" (No Hate Speech Movement) сазовори таваҷҷӯҳ аст. Ҷунбиши маъракаи таблиғоти ҷавонони онлайн дар Шӯрои Аврупо мебошад. Ҳаракат барои паст кардани сатҳи қабули "забони адоват", афзоиши иштироки аҳли ҷомеа ва баланд бардоштани иштироки шахрвандии ҷавонон дар Интернет, аз ҷумла дар равандҳои идоракунии истифодаи Интернет равона шудааст. Дар доираи барнома барои блогерҳо ва ҷавонони фаъол машғулиятҳо пешбинӣ мекунад, ки онҳо метавонанд дар фазои дӯстона таҷрибаи бархӯрд бо "забони адоват" дар Интернетро муҳокима кунанд ва роҳҳои мубориза бо ин падида мубодила кунанд.

Вақте мо аз худ мепурсем, ки ҳар яки мо барои муқобила бо "забони адоват" дар Интернет чӣ кор карда метавонем, таҷрибаи як кишвари дигар ва як созмони ҷавонро метавон мисол овард. Сухан дар бораи ИМА ва эътилофи ҷавонон алайҳи нафрат бо номи "Шарикони зидди нафрат" меравад. Эътилоф дастуре таҳти унвони «Нафрат дар Интернет: роҳнамои маълумотнома барои омӯзгорон ва волидайн» -ро нашр кард, ки ба волидон, омӯзгорон, китобдорон ва дигар аъзои ҷомеа василаҳое

4. ХУЛОСАБАРОРӢ

Ман чиро донистам? Ман чиро омӯхтам?

Ҳамчун тақвияти мавзӯи тавсия дода мешавад, ки ба донишҷӯён чунин супориш дода шавад: интиҳоб кардани шарҳҳо аз қорбарони интернет, ки дорои сатҳҳои "наҳм", "миёна" ва "саҳт" -и "забони адоват" (таснифи А.М. Верховский), ба 15-то русзабонҳо ва 15-то мақола ба забони давлатӣ, ки ба мавзӯи як гурӯҳи муайяни иҷтимоӣ таъсир мерасонанд ва дар солҳои 2019-2020 дар вебгоҳҳои ВАО пешрафтаи кишварашон нашр шудаанд.

Шарҳи иттилоот

Имрӯз фазои асосии иртибот барои одамони тамоми синну сол ва алал-хусус ҷавонон Интернет мебошад. Рӯйхати дастгоҳҳои электроники дастрас барои иртиботи маҷозӣ ба таври назаррас васеъ гардид. Ҷавонон ҳар рӯз қисми зиёди вақти худро дар Интернет сарф мекунанд ва барои аксарияти кулли онҳо, ин роҳи асосии муошират бо дӯстон мебошад, ки амалан дар давоми рӯз халал намерасонад. Интернет барои бисёре аз ҷавонон манбаи асосии даромад, майдони фаъолияти касбӣ ва худшиносӣ мебошад. Ҷавонон инчунин барои ҷустуҷӯи иттилоот, таҳияи маводи таълимӣ (презентатсияҳо, лоихаҳо ва ғ.), бо мақсади фароғат ва ғайра аз захираҳои электронӣ истифода мебаранд.

Курси "забони адоват" пеш аз ҳама барои донишҷӯёни донишгоҳҳо пешбинӣ шудааст. Аудиторияи донишҷӯён имрӯзҳо, дар аксари ҳолатҳо, сермиллат мебошанд, аз ин рӯ, пеш аз ҳама, донишҷӯёнро бо маънои истилоҳҳои "таҷовуз дар нутқ" ва «забони адоват», ҳамчун агнонимҳо, тавре ки амалия нишон медиҳад, ошно кардан зарур аст. Ба ин гурӯҳи истилоу мафҳумҳо, пеш аз ҳама, чунин истилоҳҳо, ба монанди дискриминатсия (табъиз), экстремизм (ифротгарой), ксенофобия (бегонаситезӣ), гомофобия, расизм (наждпарастӣ), сексизм (ҷинсият), натионализм (миллатгарой), антисемитизм, этнотсентризм, таҳаммулпазирӣ, политкорректност дохил мешаванд.

Алоқаи шабакавӣ (маҷозӣ) вижагиҳои хос дорад. Дар доираи вижагиҳо ҳамчун маҷозӣ будани муошират ва номуайянии он, имкони муаррифии сершумор ва динамики, муаррифии худ дар алоқаи шабакавӣ бо номи сохта ва ҳамзамон истифодаи якчанд "лақаб" –ро номбар кардан мумкин аст. Муоширати шабакавӣ ё интернетӣ, вижагиҳои озодтар ва хусусиятҳои муайяни забонӣ дорад: изҳори эҳсосоти баланд, омезиши иттилооти лафзӣ ва ғайрилафзӣ, истифодаи махсуси воситаҳои забонӣ. Сарҳади нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ дар ин ҷо ҳазф мешавад. Дар муоширати шабакавӣ (маҷозӣ) стратегияҳо ва тактикаи иртиботи агрессивӣ, ҳамчунин василаи таҷовузи суҳан ва дар натиҷа, ба истилоҳ "забони адоват" (англ. hate speech) васеъ истифода мешаванд.

Бо дарназардошти мафҳуми "забони адоват" ва табиати он, бояд чор тактикаи алоқаи иртиботиро ёдовар кунем, ки аксар вақт дар Интернет аз қабилҳои холивар, троллинг, флуд и флейм ба мушоҳида мерасанд.

Холивар (от англ. Holy war – ҷанги муқаддас – баҳси байни одамоне мебошад, ки оид ба проблемае, ки ҳалли худро наёфтааст, ақидаҳои мухолифдоранд. Масалан, ҷи хушмазза аст: шафтолу ё нектарин.

Троллинг – як шакли ифвогарии иҷтимоӣ ё зӯрварӣ дар муоширати

Интернет мебошад, ки аз ҷониби ҳарду иштирокчиҳои инфиродӣ, ки ба этирофи бештар, ошкорбаёнӣ, ҳайратовар ва аз ҷониби корбарони беном бидуни имкони шиносоии онҳо манфиатдоранд, истифода мешавад.

Флуд (от англ. Flood — наводнение) - усули гузаронидани суҳбат дар Интернет, ки дар он корбарон паёмҳои аз ҷиҳати мазмун бемаънӣ ва ба мавзӯи муҳокима ҳеч иртибот надоштаро мубодила мекунанд. Одатан, флуд дар форумҳо ва чатҳо барои парешон кардани диққат ё барои троллинг истифода мешавад. Истифодабарандагон, ки чунин паёмҳоро мефиристанд, флудер номида мешаванд.

Флейм (от англ. flame — оташ, аланга) - "баҳс барои баҳс", мубодилаи паёмҳо дар ҷойҳои иртиботи шабакавии бисёр истифодабарандагон (масалан, дар форумҳои интернетӣ, чатҳо, шабакаҳои иҷтимоӣ ва ғ.), ки ҷанги калимаҳост, аксар вақт дигар бо сабаби аслии баҳс алоқаманд нестанд.

Истилоҳи "забони адоват" (сухани нафрат, забони нафрат, таблиғи нафрат, барангехтани кинаву адоват, суханронии бадбинона, англ. hate speech) бо санадҳои гуногуни расмӣ байналмилалӣ ва аз ҷониби муҳаққиқони сершумор бо роҳҳои гуногун муайян карда мешавад.

Дар айни замон, як қатор таърифҳои он барои истинод ба изҳороти манфӣ истифода мешаванд: "ифротгароии шифоҳӣ", "таҷовузи нутқӣ (лингвистӣ)", "демагогияи нутқӣ", "муноқишаи нутқӣ (лингвистӣ)", "зӯровари нутқӣ", "манипулятсияи нутқӣ (лингвистӣ)". "Забони адоват" баръакси "забони ризоият" аст. Ризоият ҳамчун арзиши рафтор ва муошират пеш аз ҳама бо мафҳуми ягонагии дидгоҳҳо, мавқеъҳо, тарзи ҳаёт алоқаманд аст.

"Забони адоват"-ро метавон ҳамчун ибораҳои лафзӣ, ки шахс ё гурӯҳи одамонро таъбиз мекунад ва аз рӯйи хусусиятҳо, аз қабилӣ қавмият, пайдоиши таърихӣ ва фарҳангӣ, миллат, дин, ҳувиёти ҷинсӣ, тамоюли ҷинсӣ, маъюбӣ асос ёфтааст, муайян кардан мумкин аст. Ҳамчунин, "забони адоват" ибораҳои ғайришифоҳиро дар бар мегирад, ки дар тасвирҳо, видеосабтҳо ва дигар шаклҳои муошират дар Интернет ё дар ҳаёти ҳаррӯза мавҷуданд.

Ҳадафи "забони адоват" тавассути иртиботи таҳриқӣ барангехтан ё сафед кардани ҳама шаклҳои нафрат дар асо-

си таҳаммулнопазирӣ мебошад. Муоширати "забони адоват" дар асоси қолибҳо, муносибати манфӣ ва таассубӣ нисбати ҳама гуна гурӯҳҳои одамон ё шахсони алоҳида истифода карда мешавад. Бо истифода аз "забони адоват" шумо метавонед ҳамаро таъбиз кунед.

Ба гуфтаи муҳаққиқи маъруфи маъсалаҳои таҷовуз тавассути суҳан Ю.В. Шербинина, "ба маънои умумӣ, "забони адоват" калимаҳо ва ибораҳои мебошанд, ки ба таври равшан ва возеҳ таҷовуз кардани одамон тавассути суҳан барномарезӣ шудаанд ва механизми тақондиҳандаи он мебошанд". Муаллиф ба он диққати махсус медиҳад, ки "забони адоват" барои ифодаи нафрат "нисбати ҳама чизи "гуногун", ғайриоддӣ, аз стереотипҳои ҳукмфармои ҷомеаи мушаххаси иҷтимоӣ ё фарҳангии одамон" хидмат мекунад. Таъкид кардан муҳим аст, ки доираи «забони адоват» бениҳоят васеъ аст: он дар амалияҳои гуногун - расмӣ, касбӣ, ҳамаҷӯза истифода мешавад; онро дар суҳанронии сиёсатмадорон ва суҳбати нафақахӯрон ва суҳанронии донишҷӯён, мактаббачагон ва суҳбати ҳамсарон ёфтани мумкин аст. Ю.В. Шербинина қайд мекунад, ки «забони адоват» «ноаён ба забони умумичаҳонии муоширати муосир мубаддал гашта, зуд аз сатҳи муоширати ҳаррӯза ба сатҳи умумигардонии иҷтимоӣ мебарояд, ҳудуд надорад ва, зеро он тамоми фазои нутқро дар бар мегирад, тамоми соҳаҳои муоширатро фаро мегирад».

Таърифи дигаре, ки диққати моро ҷалб мекунад: "Забони адоват" - муоширати қонунии таъқибшуда мебошад, ки ба ҷуз аз ифодаи нафрат нисбати як гурӯҳи муайян, маънои дигаре надорад, алалхусус дар шароите, ки муошират метавонад зӯрварино барангезад. Ин барангехтани бадбинӣ, пеш аз ҳама алайҳи гурӯҳи одамоне мебошад, ки бо аломатҳои наҷод, қавмият, пайдоиши миллӣ, ҷинс, дин, тамоюли ҷинсӣ ва ғайра муайян карда мешаванд."

Шӯрои Аврупо "забони адоват" -ро ҳамчун "ҳама гуна шакли суханронӣ, ки нафрати наҷодӣ, бегонаситезӣ, антисемитизм ё ҳама гуна дигар намуди нафратро, ки ба таҳаммулнопазирӣ асос ёфтааст, аз ҷумла миллатгароии таҷовузкор, этносентризм ва душманӣ нисбати муҳоҷирон ва шахсони аслии бурункӯчро паҳн мекунад, бармеангезад, ташвиқ мекунад ё сафед мекунад". Шаклҳои дигари нафрат шомили ислом ва христианофобия, зидди лӯлиҳо, яҳудиён ва ғайримазҳабҳои дигар мебошанд.

Дар маъмултарин сайти видеохостинги YouTube "забони адоват" ҳамчун "изҳороте, ки ба зӯрварӣ ё нафрат нисбат ба шахсони алоҳида ё гурӯҳҳои одамон бар асоси хусусиятҳои мушаххас, аз қабилӣ наҷод ё миллат; мансубияти динӣ; маъҷубӣ, ҷинс, синну сол, вазъи собиқадорӣ; тамоюли ҷинсӣ ё мансуб ба ҷинсро далолат мекунад", шарҳ дода мешавад.

Кумитаи СММ оид ба барҳам додани таъбири наҷодӣ "забони адоват" -ро ҳамчун "як шакли нутқи ба ҷомеа нигаронидашуда, ки принципҳои асосии шаъну шараф ва баробарии инсонро инкор мекунад ва ҳадафи паст кардани мавқеи шахсони алоҳида ё гурӯҳҳо дар назди ҷомеа" -ро дорад, шарҳ медиҳад.

Дар соли 2016 Комиссияи Аврупо ва ҷаҳор платформаи асосии шабакаҳои иҷтимоӣ Кодекси одобрӣ барои мубориза бо "забони адоват" дар Интернет қабул карданд. Дар ин ҳуҷҷат як қатор уҳдадорӣҳо зикр мешаванд, ки аз ҷониби Facebook, Twitter, YouTube ва Microsoft оид ба мубориза бо паҳн кардани ҷунин муҳтаво дар Аврупоро қабул шудааст.

Барои баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ аз "забони адоват" ва мубориза бо нафрат дар ҳама шаклҳои он, аз ҷумла андозагирии киберии он, Котиби Генералии Шӯрои Аврупо аз 22-уми март соли 2013 маъракаи умумиаврупоии "Забони нафрат нест" (No Hate Speech Movement) -ро оғоз кард. Ҳоло ин маърако кумитаҳои миллӣ дар 42 кишвар амалӣ мекунанд. Он як қисми Нақшаи амалиёти Шӯрои Аврупо оид ба мубориза бо экстремизм ва радикализми хушунатомез аст, ки боиси терроризм ва Нақшаи амалиёт барои сохтани ҷомеаҳои фарогир мегардад. Таҳияи дастури таълимӣ, ки калиди он дастур оид ба мубориза бо "забони адоват" дар Интернет тавассути таълими

ҳуқуқи инсон «Bookmarks» (тарҷума ба тоҷикӣ - «Замимаҳо») мебошад, ҷузъи таълимии маъракаи «Ҳаракат бар зидди нафрат» -ро тақвият бахшид.

Ду шакли "забони адоват" вучуд дорад. Агар "забони адоват" дар як талаффуз, тобнок, бо стереотипҳо, барчаспҳо ва клишҳо пур шуда бошад, пас ин як шакли ошкоро аст. "Забони адоват" дар ин шакл дар аксари кишварҳои ҷаҳон тибқи қонун муҷозот мешавад. Кор кардан бо як шакли пинҳоншудаи махфии "забони адоват", ки таҳқири мустақим вучуд надорад, хеле мушкилтар аст. Ҳадафи ин шакл ваколатдиҳии ақаллиятҳо мебошад. Мувофиқи суҳанони равоншиноси исроили Д. Бар-Тал, "делегитиматсияро ҳамчун радди гурӯҳи категорияҳо дар ҳуқуқи инсон ҳисобидан мумкин аст".

АЛОМАТҲОИ "ЗАБОНИ АДОВАТ". БАРОИ ЧӢ
"ЗАБОНИ АДОВАТ" "ҶОИДАБАХШ" АСТ?
БАРОИ ШАБАКАҲОИ ИҶТИМОӢ ОН БА ЧӢ
ОВАРДА МЕРАСОНАД?

Имрӯз чӣ метавонад ба сатҳи "забони адоват" таъсир расонад? Бо кадом аломатҳо муайян карда метавонем, ки мо "забони адоват" дорем?

Мувофиқи гуфтаи амалкунандагон ва назариётшиносони расона, пайдоиш ва паҳншавии «забони адоват» метавонад як бухрон дар ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва сиёсии ҷомеа бошад. Ин ба афзоиши дараҷаи нафрат дар ҷомеа, афзоиши таъовуз мусоидат мекунад. Ин фавран дар фазои маҷозӣ, дар шабакаҳои иҷтимоӣ, дар саҳфаҳои Интернет зоҳир мешавад. "Забони адоват" зуд аз фазои офлайн ба онлайн мегузарад. Мушоҳидаҳо ва натиҷаҳои таҳқиқот тасдиқ мекунад, ки дар фазои интернетӣ бештар "забони адоват" мавҷуд аст. Масалан, тибқи таҳқиқоти «Мониторинги "забони адоват" дар шабакаҳои иҷтимоӣ дар Қазоқистон», ки аз ҷониби Маркази байналмилалӣ рӯзноманигорӣ Medianet гузаронида шудааст, дар сегменти қазоқзабони Фейсбук нисбатан зиёд паҳн шудани нутқи нафратомези "сахт" ба назар мерасад, ки тафриқаи возеҳи қавмӣ ё диниро дар назар дорад.

Ба зухуроти "забони адоват" дар байни корбарони шабакаи интернет мушкилоти раванӣ ва стресс аз камбизоатӣ, нобаробарӣ, таъбиз, ноамнӣ дар ҳаёти шахсӣ, бинобар мушкилоти оила, фарзандон ва волидон, бинобар имконнопазирии худшиносии касбӣ

метавонанд таъсир расонанд. Ҳамаҷизҳои дар боло овардашуда метавонанд ба эҳтиёҷоти шахс ба тасдиқи худ тавассути таъовуз дар шабакаҳои иҷтимоӣ мусоидат кунанд, тавассути "забони адоват" ӯ стрессро, ки дар шиддати доимӣ дар ҳаёти воқеӣ ба вучуд омадааст, бартараф мекунад. "Забони адоват" барои шабакаҳои иҷтимоӣ қулайтар шудааст. Дар зери лақабҳои (ник) пӯшида метавонед таҳқиқ кунед, ҳамла кунед. Объектҳои ҳамла метавонанд занон, мардон, ҳамҷинсгароён, қавми дигар, шиносони муваффақ ва ғайра бошанд. Дар ин ҳолат, корбар барои партофтани энергияи манфӣ бо ягон баҳона истифода мекунад.

Мақсади таблиғи тарғиби "забони адоват" кӯмак ба афзоиши фазои гуфтугӯ, бедор кардани нафрат нисбат ба гурӯҳи муайян ва барангехтани таъбӣ хашмгин дар ҷомеа мебошад. Мушоҳида кардан мумкин аст, ки чӣ гуна паёмҳои якхелаи хусусияти игвоангез, таъбизомез ва экстремистӣ ба амалҳои оммавии коммуникасионии хусусияти муайян табдил ёфтанд. Худи ҳамон феъли "тролл", ба гуфтаи муҳаққиқони расона, аллакай сарҳади маҷозиро гузаштааст, дар нутқи шифоҳии оммавӣ ва ҳатто дар ВАО-и анъанавӣ ҷойгоҳе ёфт, ки бешубҳа нишонҳои бехтарини замони ҳозираро инъикос намекунад: онҳо ба забони ифода дар саҳифаҳои худ масъулият эҳсос намекунанд.

Боз "забони адоват" метавонад дар худдории гурӯҳи муайяни одамон аз қабули чизе зоҳир шавад. Чӣ гуна он бо феминитивҳо рӯй дод. Феминитивҳо, ба назари мо, намунаи беҳтаринанд. Муаллиф, муҳаррир, равоншинос, блогер. Бо баъзе сабабҳо, чунин калимаҳои нав, аз қабилӣ "хайп" ва "флекс" имрӯз боиси танқид ва норозигии ҷомеа намешаванд. Ба гуфтаи муҳаққиқон, ин аз он сабаб аст, ки имрӯзҳо дар ҷомеаҳои мо андротсентризм густариш ёфтааст, яъне муаррифии ҷаҳон дар ҷинси мардона.

Ҳамин тариқ, "забони адоват" ба муқобилият, тафовут равона шудааст, ки маънои он ифодаи нафрат нисбати як гурӯҳи муайян аст. Ин барангехтани нафрат нисбат ба гурӯҳи одамон мебошад, ки бо наҷод, миллат, дин, ҷинс ва ғайра муайян карда мешаванд. "Забони адоват" метавонад ҳар гуна шакле бошад, ки барои гурӯҳҳои наҷодӣ, қавмӣ, мазҳабӣ, занон ва дигар ақаллиятҳои алоҳида таҳқиқомез ҳисобида мешавад.

Нишонаҳои "забони адоват" на танҳо тақсимбандӣ ба "мо" ва "онҳо", "худ" ва "бегонагон", зидгузории "мо зидди онҳоем", балки инчунин эълони тамоми кишвар, гурӯҳи этникӣ ё иҷтимоӣ, шахси алоҳида "ғайридӯстона", "бад" шуда метавонад. Антитезаи "дӯст ё душман" одатан дар муоширати муосир ҳам дар сатҳи ҳаррӯза, ҳам дар нутқи гуфтугӯӣ ва ҳам дар суҳанронии сиёсатмадорон, дар матолиби рӯзноманигорон, блогерҳо дида мешавад. Бо нишонаҳои "забони адоват" дар муоширати онлайн ва офлайн манипулятсия ва шаклҳои гуногуни зуҳури он, мавҷудияти луғати табъизомез дар

суҳанро дар бар мегиранд. Набудани тафаккури интиқодӣ, дониш ва маљаҳо дар соҳаи саводи расонаӣ ва иттилоотӣ (СРИ) низ нишонаҳои муосири «забони адоват» мебошанд. Нишонаҳои "забони адоват" иттилооти қалбақӣ, бардурӯғ мебошанд. Бо шарофати онҳо, фиристандаҳои паём идеяҳо, нуқтаи назар, дарки худро паҳн мекунанд ё ҷомеаро ба амалҳои муайян ташвиқ мекунанд.

Мутахассисони Маркази иттилоотию таҳлили "Сова" (Федератсияи Русия) **миқёси вижагиҳоро** таҳия карданд, ки тавассути он «забони адоват»-ро аз «забони розигӣ» фарқ кардан мумкин аст. Ба ақидаи онҳо, пеш аз мо "забони адоват" аст, агар дар иртибот, хоҳ онлайн ё офлайн чунин пайдо мешавад:

- 1) дар вазъияти мушаххас ба зӯрварӣ бо нишон додани объекти зӯрварӣ даъват мекунанд;
- 2) эълони хушунат ҳамчун воситаи қобили қабул дар мақолаҳо, ҳуҷҷатҳо ва ғ. (аз ҷумла дар шакли мурочиҷаҳои абстрактӣ ба монанди "Яҳудиёнро бизанед!");
- 3) даъват ба табъиз, аз ҷумла дар шакли шиорҳои умумӣ;
- 4) даъватҳои пардапӯш ба зӯрварӣ ва табъиз (таблиғи намунаҳои "мусбат", таърихӣ ё муосири зӯрварӣ ё табъиз; ибораҳои ба монанди "хуб мешуд ину онеро бо фалон", "вақти он расидааст ...", ва ғ.);
- 5) тасвири манфии гурӯҳи этникӣ ё динӣ, ки бо оҳанги мувофиқи матн ё пораи он интиқол дода шудааст;
- 6) асоснок кардани ҳодисаҳои таърихӣ зӯрварӣ ва табъиз;
- 7) тасдиқкунӣ, ки далелҳои таърихӣ

этирофшудаи зӯроварӣ ва табъизро зери шубҳа мегузоранд (масалан, миқёси муҳосираи Ленинград, Ҳолокост);

- 8) тасдиққунӣ оиди паст будани сатҳи фарҳанг (қобилияти зеҳнӣ, нотавонӣ ба кори созанда) -и як гурӯҳи муайяни этникӣ ё динӣ, ба монанди ин (масалан, "қафқозҳо танҳо дар бозор кор мекунанд", "руско мастанд");
- 9) тасдиққунӣ оиди ҷиноятҳои таърихӣ гурӯҳи этникӣ ё динӣ, ба монанди ин;
- 10) тасдиққунӣ оиди ҷинояткориҳои як гурӯҳи муайяни этникӣ ё динӣ (масалан, "лӯлиҳо - дуздҳо");
- 11) зикри як гурӯҳи этникӣ ё динӣ ё намояндагони он, ба монанди ин дар заминаи паст задан ё таҳқиромез (аз ҷумла дар як хроникаи ҷиноӣ ва ё танҳо ҳангоми ёдоварии этноним).

Ба ҳама маълум аст, ки рӯзноманигор ба афкори ҷамъиятӣ таъсир мерасонанд. Ҳамчунин муносибати аудиторияи васеъ ба як мавзӯи муайян, ба як масъала аз бисёр ҷиҳат аз он вобаста аст, ки чӣ гуна мавод пешниҳод карда мешавад. Агар рӯзноманигор таассубро пазирад, стереотип ва "забони адоват" -ро истифода барад, пас вай бевоқифа дар барангехтани кинаву адоват саҳм мегирад, ки боиси зӯроварӣ ва таҷовуз дар ҷомеа мегардад. Мутаассифона, имрӯз дар кишварҳои мо ВАО ва шабақаҳои иҷтимоӣ ба минбарҳои ҷангҳои гибридӣ на танҳо байни ҳукумат ва аҳоли, балки байни шахрвандон тақдир меёбанд.

Ду намуди зуҳуроти таҷовузи забонӣ вучуд дорад - бошуурона ва бешуурона. Ва дар ин таҷовузи забонӣ як васи-

лаи нави иртиботӣ бо номи троллинг фаъолона истифода мешавад. Троллинг (англисӣ - сайди моҳӣ дар ресанда) имрӯз сегменти ҷудонашаванда ва фаъолонаи рушдбандаи иртиботи интернет мебошад. Усулҳои ин абзорӣ "забони адоват" таҷовуз ва низоъ мебошад. Ва воқитаҳои истифодашуда: паёми иғвоангез, сӯиистифода, дурӯғ, ҷанҷол, таҳрика, иғво. Ҳадафи ин асбоби "забони адоват" бадном кардани иштирокчиёни иртибот, равона кардани мувоҳиса, бо сохтани флейма ва флуда диққатро аз мушкilotи муҳокимашаванда дур кардан - баҳс барои баҳс, ки мувоҳисаро ба суҳбат дар бораи чизе тақдир медиҳад. Барои мисол, дар нашри якуми "Забони адоват дар гуфтугӯи пешазинтиҳоботи Қирғизистон", ки давраи аз 15-уми июл то 15-уми августи соли 2020-ро дар бар мегирад, коршиносони "Мақтаби сулҳсозӣ ва технологияҳои расонаӣ" қайд карданд, ки рӯзноманигорон бидуни таҳқиқи маълумоти троллинг дар бораи афрод шабақаҳои иҷтимоиро ҳамчун манбаъ истифода мекунанд. Таҳлили "Мақтаби сулҳсозӣ ва технологияҳои расонаӣ" нишон дод, ки баробари изҳорот дар ВАО дар бораи ташкили рӯйхати хизбҳои сиёсӣ, анҷуманҳои онҳо ва ё баромадҳои номзадҳо шумораи изҳороти нафратовар ва табъизомез нисбат ба гурӯҳҳои мухталиф афзудааст. Ғайр аз он, шарҳҳои таҳқиромез ва троллинг нисбат ба шахсони гуногун сабт карда шуданд. Ин далелҳо аз фарҳанги мавҷудаи мувоҳисаҳо ва сатҳи муноқишаҳо дар ҷомеа шаҳодат медиҳанд.

Мувофиқи маълумоти муҳаққиқони расона, троллинг рушд карда, ҷойҳои нави коммуникатсияро (иктисод, сиёсат, илм) азхуд хоҳад кард ва усулҳои муносибат бо рақибонро тақдир хоҳад дод.

Солҳои охир дар муоширати интернетӣ як абзори дигари "забони адоват" фаъолтар шуд, ба истилоҳ *астротерфинг* - шакли пулакии троллинг, ки ҳадафи он эҷоди афкори сунъии ҷамъиятӣ тавассути корбарони фиребгар аст. Маъмулан, ин "забони адоват" тавассути таҷовуз ва низоъ зоҳир мешавад. Воситаҳои истифодашуда: паёми игвоангез, перепост, даъво ба ҳама чиз, ҷанҷол, дашном, радди он чизе, ки гуфта шуд. Ҳадаф аз он иборат аст, ки "нобут кардани" мавзӯи муҳокимашаванда, ба эътибор нагирифтани қоидаҳои дар ҷомеа ҳукмфармо аланга гиранд; таҳқир кардан, обрӯю эътиборро вайрон кардан, қалбакӣ партофтан, бадном кардан.

ТАСНИФОТИ "ЗАБОНИ АDOVAT":
"НАРМ", "МИЁНА", "САХТ"

"Сухани нафратовар" -ро ба таври шартӣ ба "нарм", "миёна" ва "сахт" тақсим мекунанд. Якчанд таснифоти "забони адоват" мавҷуданд, ки ҳам стратегия ва ҳам василаи "забони адоват" -ро дар бар мегиранд. Таснифҳои маъруфтарин таснифоти А.М. Верховский, таснифоти М.В. Кроза ва Н.А. Ратинова, ҳамчунин таснифи Донишгоҳи Аврупо дар Санкт-Петербург мебошад.

Таснифи "забони адоват"-и А.М. Верховский

- "Забони адовати сахт" даъватҳои мустақим ва фавриро ба зӯроварӣ ё таъбиз дар бар мегирад; даъват ба зӯроварӣ ё таъбиз бо истифодаи шиорҳои умумӣ; даъватҳои пардапӯш ба хушунат ва таъбиз.
- "Забони адовати миёна" баҳонаест барои ҳодисаҳои таърихии таъбиз ва зӯроварӣ; иттиҳомот дар бораи ҷинояти як гурӯҳи этникӣ; нишонаи робитаи ягон гурӯҳи иҷтимоӣ бо сохторҳои сиёсӣ ва давлатии Русия ва / ё хориҷӣ барои бадном кардани он; мулоҳиза дар бораи бартарии номутаносиби ягон гурӯҳи этникӣ дар сарвати моддӣ, намояндагӣ дар сохторҳои қудратӣ ва ғ.; айбдор кардани таъсири манфии ягон гурӯҳи иҷтимоӣ ба ҷомеа, давлат ва ғайра.

- "Забони адовати нарм" оэҷоди симои манфии як гурӯҳи этникиро дар назар дорад; зикри номи як гурӯҳи этникӣ дар заминаи таҳқиromeз; изҳорот дар бораи паст будани як гурӯҳи этникӣ ё дар бораи камбудихоӣ ахлоқии он; зикри гурӯҳи иҷтимоӣ ё намояндагони он дар заминаи пастзананда ё таҳқиromeз; истинод ба изҳороти бегонаситезӣ ё интишори чунин матнҳо бидуни шарҳи дахлдор, муайян кардани ҳудуди байни андешаи мусоҳиб ва мавқеи муаллифи матн (рӯзнома-нигор); фароҳам овардани фазои рӯзнома барои таблиғоти ошкорои миллатгароёна бидуни шарҳи тахрирӣ ё дигар ихтилофҳо.

Таснифоти «забони адоват»-и М.В. Кроза ва Н.А. Ратинова

- "Идентификатсияи бардурӯғ". Таҷаккул ва таҳқими стереотипи манфии этникӣ, симои манфии миллат, наҷод, дин ва ғ.
- "Атрибутсияи бардурӯғ". Хусусияти амали адоватнок ва ниятҳои хатарнок ба намояндагони ҳар миллат, наҷод, дин ва ғ.
- "Дифои ҳаёли". Ангезаи ҳама гуна амалҳо алайҳи як миллат, наҷод, дин ва ғайра.

Таснифоти Донишгоҳи Аврупо тамоми матнҳоро ба 2 категория тақсим мекунад:

- матнҳо бо "забони адоват" -и нисбатан нарм, ки нишонаҳои тақсимшавӣ ба "МО-гурӯҳҳо" ва "ОНҲО-гурӯҳҳо" -ро дар бар мегиранд;
- матнҳо бо "забони адоват" -и нисбатан шадид, ки ҳамчунин сохторҳои ҳавасмандгардонии амалҳои манфиро нисбати "ОНҲО-гурӯҳҳо" дар бар мегиранд.

Аз "забони адоват", тавре гуфтем, на танҳо корбарони оддии Интернет истифода мекунанд. "Луғати зӯроварӣ" -ро аксар вақт аз даҳони мансабдорони баландпояи давлатӣ, ходимони ҷамъиятӣ, сиёсатмадорон шунидан, изҳороти онҳоро хондан мумкин аст. Ин инъикоси равандҳои иҷтимоӣ, сиёсии ҷомеа, сатҳи маълумот, инъикоси меъёрҳо ва арзишҳои фарҳангӣ мебошад. Ва ин метавонад ҳам барои ҳаёти як шахс ва ҳам барои як гурӯҳ одамон, дар маҷмӯъ кишвар хатарнок бошад (қазияи Мянмарро ба ёд оред).

Бо истифода аз чунин луғат, муаллифи он мустақиман ё пинҳон забони хушунат ва хусуматро дар байни ҷомеа ҷой мекунад. Хатари аз ҳама калонро изҳороти сиёсатмадорон ба миён меоранд, ки баъзан дар мурочиатҳояшон ба ҷомеа оҳанг ва интиҳоби калимаҳоро фаромӯш мекунанд. Ба унвони мисол, мо метавонем изҳороти президенти собиқи ИМА Доналд Трампро дар Твиттер, ки пур аз гуфтор ва луғати "забони адоват" буданд, оварем. Маълум аст ва бо чашми кушода дида мешавад, ки суҳанронии муқовимати ӯ бо ёрии "забони адоват" алайҳи кишварҳои алоҳида асоси таъ-

сири харобиовари расонаҳо шудааст. Дар аввали соли 2021, Твиттер ҳисоби Трампро ба таври доимӣ, ки ширкат "бо сабаби хавфи баланди ташвиқи минбаъда ба хушунат"-ро шарҳ дод, масдуд кард. Тибқи гузоришҳои ВАО-и ҷаҳонӣ, аз ҷумла кормандони шабакаи иҷтимоӣ, ин талаб карда шудааст.

"Моделҳои Трамп"-ро аксар сиёсатмадорон, аз ҷумла муҳолифон, ҳангоми мурочиат ба намояндагони ҳукумати кунунӣ истифода мебаранд. Таҳаммулпазирӣ ба таҳаммулнопазирӣ табдил меёбад; оҳанги эҳтиром ба паст задан ва бадбинӣ роҳ медиҳад; хушмуомилағӣ, ки муносибатҳои байни шахсиро тавсиф мекунад, на танҳо бо антипод, дағалии он иваз карда мешавад, балки ба таҳқири мустақим роҳ медиҳад; эътиҳод ба муносибатҳо бо шубҳа иваз мешавад; иттифоқчиӣ собиқ акнун ҳамчун рақиб ҳисобида мешавад; дӯсти собиқ душмани ашаддӣ мешавад. Пайравӣ накардани далелҳо, балки бадномкунӣ, дасткорӣ, қалбакиӣ ба "далелҳои" "забони адоват" табдил ёфтааст.

Маводи иловагӣ

1. European Commission and IT Companies announce Code of Conduct on illegal online hate speech (Тарҷумаи сарлавҳа: Комиссияи Аврупо ва ширкатҳои рақамӣ Кодекси рафторро бар зидди сухани ғайриқонунии ксенофобия дар Интернет эълон мекунанд [Пресс-релизи Комиссияи Аврупо 31-уми майи соли 2016] Забони англисӣ ва дигар забонҳо). // URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_en.htm/
2. Маъракаи ҷавонони Шӯрои Аврупо оид ба ҳуқуқи инсон дар Интернет, ки ба коҳиш додани қабули нутқи бадбинона ва мусоидат ба иштироки онлайнӣ ҷавонон ва шахравандӣ, аз ҷумла дар равандаҳои идоракунии Интернет равона шудааст. (Ба забонҳои англисӣ ва фаронсавӣ). // URL: <http://www.nohatespeechmovement.org/>
3. Hate on the Internet: A Response Guide for Educators and Families. December 2003 (Тарҷумаи сарлавҳа: Нафрат ба Интернет: дастур оиди вокуниш барои омӯзгорон ва волидон. декабр с. 2003) // URL: <http://www.partnersagainsthate.org/publications/index.html/>
4. Тавзеҳи "Забони адоват": Дастури амалӣ. Аксуламал соли 2015/ Article 19, 2019. // URL: https://www.article19.org/wp-content/uploads/2015/12/A19_Hate-Speech-Report-2018_Russian.pdf
5. Дастури методӣ барои пешгирии экстремизми хушуна-томез, ЮНЕСКО, 2016. // URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002446/244676r.pdf>
6. В. Лихачев. Забони адоват: Чӣ гуна аз ин муҳокимаи оммавӣ гузрехт? Техникаҳо барои рӯзнома-нигорон. [Сарчашмаи электронӣ: Сабти видеои мастер-класси тренери лоиҳаи Мактаби сулҳҷӯён ва технологияҳои расонаӣ (School of Peacemaking and Media Technology)]. // URL: <http://www.ca-mediators.net/ru/vebinary/42-yazyk-vrazhdykak-izbezhatetogo-v-publichnoy-diskussii-tehniki-dlya-zhurnalistov.html>
7. Council of Europe. Bookmarks — A Manual for Combating Hate Speech Online Through Human Rights Education, 2016. (Тарҷумаи сарлавҳа: Замимаҳо: дастур оид ба мубориза бо сухани нафрат дар Интернет таваассути таълими ҳуқуқи инсон). // URL: <https://rm.coe.int/168065dac7>
8. Уиллаби [Willoughby] Б. 10 роҳи мубориза бо нафрат дар байни донишҷӯён: дастур оиди вокуниш барои донишҷӯёни фаъолон. -[10 Ways to Fight Hate on Campus: A Response Guide for College Activists]. — Southern Poverty Law Center, 2004.
9. Роҳбарони ҳамсол: чӣ гуна ба ҷавонон кӯмак расонидан мумкин аст, ки манбаи тағирот дар мактабҳо ва ҷомеаҳои худ шаванд. [Peer Leadership: Helping Youth Become Change Agents in their Schools and Communities] / Шарикон бар зидди нафрат, июли соли 2002

10.Трампро дар твиттер абадӣ манъ карданд - пас аз он ки ҳатто кормандони шабакаҳои иҷтимоӣ инро талаб карданд [Манбаи электронӣ: meduza, баҳши "Ҳикояҳо"] // URL: <https://meduza.io/feature/2021/01/09/tramp-navsegda-zabanili-v-tvittere-posle-togo-kak-etogo-potrebovali-dazhe-sotrudniki-sotsseti>

Феҳристи манбаъҳои асосӣ

1. Верховский, А.М. Забони ман ... Мушкилоти таҳаммулнопазирии қавмӣ ва мазҳабӣ дар ВАО-и Русия. Верховский. - М.: ТҶМ "Маркази" Панорама", 2002.
2. Евстафева, А. В. "Забони адоват" дар воситаҳои ахбори омма: омилҳои лингвистӣ (забонӣ) ва экстралингвистии фаъолият / А. В. Евстафева: автореф. дис. ... ном. илм. филол. - Тамбов, 2009. - 26 с.
3. Кожевникова Г.В. Забони адоват: типологияи ғалатҳои рӯзноманигорӣ [Манбаи электронӣ] // Sova [Сайт]. // URL: <https://www.sova-center.ru/hatespeech/publications/2006/12/d9803>.
4. Кроз, М.В., Ратинова, Н.А. Арзёбии коршиносии маводе, ки ба барангехтани адоват ва бадбинӣ нигаронида шудаанд / М.В. Кроз, Н.А. Ратинова // Нархи нафрат. Миллатгарой дар Русия: маҷмӯи мақолаҳо. Мураттиб А. Верховский. - М.: Маркази «Сова», 2005. - С. 75 - 92.
5. Саводи расонаӣ ва иттилоотӣ // Муаллифон: Лайла Аҳметова, Дмитрий Шорохов, Айгул Ниёзгулова. Бюро ЮНЕСКО дар Алмаато, 2015. p 36 с.
6. Тавзеҳи "забони адоват": дастури амалӣ. Таҳрири соли 2015 // Article19. [Манбаи электронӣ: нашр дар PDF]. // URL: https://www.article19.org/wp-content/uploads/2015/12/A19_Hate-Speech-Report-2018_Russian.pdf
7. Чепкина, Э. В. Ҳама ҳамчун як: забони ризоият дар матбуоти корпоративӣ / Э. В. Чепкина // Ахбори Донишгоҳи давлатии Урал. - 2006. - № 40. - С. 136-146.
8. Шербинина, Ю.В. Таҷовузи нутқ, Худуди адоват / Ю.В. Шербинина. - М.: Форум, 2012. - 400 с.
9. "Забони адоват" дар гуфтугӯи интихоботи Чумҳурии Қирғизистон". [Манбаи электронӣ: Мактаби сулҳсозӣ ва технологияҳои расонаӣ. Бишкек: Маълумот барои навигариҳо, 9-09-20]. // URL: <http://www.ca-mediators.net/ru/5379-yazyk-vrazhdy-v-perdvybornom-diskurse-monitoring-i-analiz.html>
10. Муфаттишони СММ Фейсбукро ба барангехтани нафрат нисбат ба Роҳинча айбдор мекунанд. [Манбаи электронӣ: Хадамоти иттилоотии Русия дар СММ, 2018]. // URL: <https://news.un.org/ru/story/2018/03/1326172>
11. Кишваре, ки дар он "Фейсбук" нафрати мусулмонро афзоиш додааст. [Манбаи электронӣ: BBC NEWS. Хадамоти Русия, 2018]. // URL: <https://www.bbc.com/russian/features-45499424>

12. Ин интернетест, ки мо мехоҳем: ҷи гуна расонаи иҷтимоӣ ба силоҳи марговар табдил ёфтанд. [Сарчашмаи электронӣ: Хабр: Н. Саплин. Мақола, 30.10.19]. // URL: <https://habr.com/ru/company/ruvds/blog/473806/>
13. Маводи Маркази иттилоотию таҳлили «Сова». // URL: <https://www.sova-center.ru>